

CARACTERISTICILE OBIECTULUI JURIDIC AL INFRAȚIUNILOR SĂVÂRȘITE ÎN SFERA CONSUMULUI DE PRODUSE ȘI SERVICII

Irina MOSCALCIUC

Catedra Drept Penal și Criminologie

The author analyzes the characteristics of the juridical objective of the offences committed in the field of products and service consumption. The opinions of diverse scientists and the stipulations of different national laws are analyzed with reference to the named subject. By reason of all arguments recalled in the article, the author considers that the special juridical objective of the offences committed in the field of products and service consumption is formed by social relations referring to the consumption market. The protection of the consumption market is conditioned by respecting a series of interests named in the article.

În conformitate cu alin.(1) art.113 CP RM, se consideră calificare a infracțiunii determinarea și constatarea juridică a corespondenței exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele componenței infracțiunii, prevăzute de norma penală. Din cele menționate rezultă că unicul instrument de calificare a infracțiunii este componența infracțiunii, care, ca un tipar, este folosit pentru identificarea în repetate rânduri a faptelor prejudiciabile săvârșite.

În acord cu alin.(2) art.14 CP RM, o faptă poate fi considerată infracțiune numai atunci când prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni. În același timp, așa cum rezultă din art.15 CP RM, gradul prejudiciabil al infracțiunii își atestă prezența atunci când sunt întrunite cumulativ cele patru elemente constitutive ale infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă. În lipsa vreunuia din cele patru elemente constitutive lipsește componența infracțiunii, fapta prejudiciabilă săvârșită nemaiprezentând gradul prejudiciabil al infracțiunii. Iată de ce, la calificarea infracțiunii este importantă stabilirea fiecăruia din cele patru elemente constitutive ale infracțiunii.

Obiectul și latura obiectivă reprezintă elementele constitutive obiective ale infracțiunii. La rândul lor, subiectul și latura subiectivă constituie elementele constitutive subiective ale infracțiunii. În secțiunea de față vor fi supuse analizei unele aspecte ce țin de stabilirea elementelor constitutive obiective ale infracțiunii săvârșite în sfera consumului de produse și servicii.

În literatura de specialitate au fost exprimate puncte de vedere adesea divergente cu privire la conținutul obiectului infracțiunii: 1) relațiile sociale [1], apărute de legea penală [2]; 2) relațiile sociale și norma de drept [3]; 3) numai norma de drept [4]; 4) omul aparte sau o anumită colectivitate de oameni [5]; 5) valoarea juridică, în special, viața, sănătatea, proprietatea [6]; 6) omul și valoarea juridică [7]; 7) omul și valorile acestuia [8]; 8) interesele de stat și sociale [9]; 9) expresia materială a relațiilor sociale [10]; 10) patrimoniul ca totalitate a bunurilor [11]; 11) relațiile sociale și forțele productive ale societății [12]; 12) valori (interese) [13].

Toate aceste poziții au fost analizate critic și respinse ca unilaterale și nefundamentate științific de către S.Brînză [14]. În consecință, a fost propusă o definiție a noțiunii de obiect al infracțiunii, elaborată în strictă conformitate cu rigorile metodologiei științei dreptului penal: „Obiectul infracțiunii îl formează valorile și relațiile sociale, care necesită apărare penală, în a căror consolidare și dezvoltare este interesată societatea și căroră, prin comportamentul antisocial al unor persoane aparte sau al unor grupuri de persoane, li se poate aduce atingere esențială” [15].

Sușinem întru totul această aserțiune. Totodată, considerăm că definiția reprodușă mai sus dezvoltă și completează teza promovată de către V.Dongoroz: „În toate infracțiunile vom găsi: un interes ocrotit în special, de care norma incriminătoare s-a preocupat direct, și un interes ocrotit în general, de care norma incriminătoare s-a preocupat în mod indirect...” [16]. În alți termeni, autorul citat privește conceptul infracțiunii ca pe o conjuncțiune dintre ideea primară (de ocrotire a unui interes) și ideea adiacentă (de îngrijire a acelor fapte care ar putea lovi sau periclita interesul ocrotit).

De asemenea, A.I. Plotnikov susține, în opinia noastră, just: „Deoarece legea penală se adresează, în mod primordial, cetățenilor, cuvintele folosite în ea nu întotdeauna sunt utilizate în sensul lor strict. Astfel, cuvântul „interes”, prezent într-un șir de articole ale Codului penal, este puțin probabil să fie interpretat în sens filosofic sau psihologic. Mai mult ca sigur, se are în vedere nu interesul ca atare, dar elementul obiectual al interesului –

bunii, bunurile, demnitatea, dreptul etc. Însă, în acest caz, cuvântul „interes” dobândește practic semnificația de relație socială...” [17]. La rândul său, E.Schmidhäuser afirmă că valoarea socială și obiectul infracțiunii se înfățișează ca fiind dreptul sau pretenția la respect pe care o revendică viața în comunitate față de oricine; există valori sociale care țin de individ (valori sociale personale, dar există și valori sociale care țin de interesele generale ale comunității [18]. Observăm că această concepție amintește mult de poziția lui V.Dongoroz, care consideră că obiectul infracțiunii este interesul pe care norma incriminatoare îl ocrotește.

Privite convergent – punctele de vedere al lui A.I. Plotnikov și al lui E.Schmidhäuser – se integrează organic definiției noțiunii de obiect al infracțiunii, formulate de S.Brînză. *Infra* vom prezenta considerentele noastre de natură mai particulară care vor veni în sprijinul acestei idei.

Înainte de a trece la investigarea propriu-zisă a problemelor vizând obiectul infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii, este cazul să identificăm cadrul juridic al acestor infracțiuni. De fapt, această identificare a fost deja realizată în cadrul Secțiunii II din Capitolul I al prezentei teze, cu prilejul examinării modului de reglementare juridică a protecției consumatorilor prin prisma politicii penale a statului. Astfel, ca infracțiuni săvârșite în sfera consumului de produse și servicii pot fi considerate:

- încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale (art.213 CP RM);
- producerea (falsificarea), transportarea, păstrarea sau comercializarea produselor (mărfurilor), prestarea serviciilor periculoase pentru viața sau sănătatea consumatorilor (art.216 CP RM);
- comercializarea mărfurilor de proastă calitate sau necorespunzătoare standardelor (art.254 CP RM);
- înșelarea clienților (art.255 CP RM);
- primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației (art.256 CP RM).

Este oare această listă exhaustivă sau poate fi extinsă?

La stabilirea cadrului juridic al infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii ne-am condus în principal de două criterii, care trebuie întrunite cumulativ:

- 1) victima infracțiunii;
- 2) conținutul obiectului infracțiunii.

Astfel, în situația infracțiunilor prevăzute la art.213, 216, 254-256 CP RM, în calitate de victimă poate să apară exclusiv consumatorul. În același timp, în cazul tuturor acestor infracțiuni se aduce atingere relațiilor sociale cu privire la piața de consum.

La o analiză atentă, observăm că consumatorul (la concret – consumatorul serviciilor de sănătate) apare ca victimă și în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(4) art.212 CP RM: „Contaminarea cu maladia SIDA ca urmare a neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare de către un lucrător medical a obligațiilor sale profesionale”.

Dar victima infracțiunii poate fi titularul mai multor facultăți sociale, de aceea nu trebuie supraestimată importanța stabilirii acestei entități pentru determinarea apartenenței infracțiunii în cauză la cadrul juridic al infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii.

Trebuie luate în calcul și circumstanțele care să ne ajute la conturarea precisă a conținutului obiectului infracțiunii. Astfel, nu poate fi ignorat cadrul legal de referință al alin.(4) art.212 CP RM. Acesta îl constituie Legea Republicii Moldova cu privire la profilaxia maladii SIDA, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 25.05.1993 [19]. Scopul acestui act legislativ se exprimă, în opinia legiuitorului, în „depistarea precoce a virusului imunodeficientar (HIV) și a maladii SIDA, precum și în sporirea răspunderii pentru încălcarea regulilor de prevenire a răspândirii lor”. În opinia legiuitorului, scopul Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului constă în „consolidarea drepturilor fundamentale ale omului în sistemul serviciilor de sănătate, asigurarea respectării demnității și integrității pacientului și sporirea rolului participativ al persoanelor la adoptarea deciziilor de sănătate”. Cu certitudine, scopul Legii cu privire la profilaxia maladii SIDA exprimă, într-o măsură determinantă, chiar scopul art.212 CP RM, în general, și al alin.(4) art.212 CP RM, în special. Deloc întâmplător, legiuitorul a reunit sub același *nomen juris* – „Contaminarea cu maladia SIDA” – trei componente de infracțiuni, printre care și cea prevăzută la alin.(4) art.212 CP RM. Anume „necontaminarea cu maladia SIDA” [20], și nu „piața de consum”, este valoarea socială vătămată de infracțiunea prevăzută la alin.(4) art.212 CP RM. Necontaminarea cu maladia SIDA, privită ca valoare socială apărată de legea penală, reprezintă factorul liant care a condiționat reunirea celor trei componente de infracțiuni sub aceeași denumire marginală. În acest sens, C.Bulai menționează că incriminarea sub aceeași denumire a mai multor fapte ca infracțiuni tip se datorează „unei oarecare legături dintre ele” [21]. Această legătură a infracțiunii prevăzute la alin.(4) art.212 CP RM cu infracțiunile prevăzute la alin.(1) și (2) art.212 CP RM este mai puternică în comparație cu legătura dintre infracțiunea prevăzută la alin.(4) art.212 CP RM și infracțiunile prevăzute la

art.213, 216, 254-256 CP RM. În caz contrar, fapta prevăzută la alin.(4) art.212 CP RM ar trebui să fie incriminată într-o normă aparte sau în contextul art.213 CP RM.

Din această analiză se desprinde ideea că scopul Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului exprimă doar în subsidiar scopul alin.(4) art.212 CP RM. Chiar legiuitorul a decis să sublinieze, prin procedeele de tehnică legislativă, ideea de apărare a relațiilor sociale privitoare la necontaminarea cu maladia SIDA, atunci când a încorporat în alin.(4) art.212 CP RM prevederea despre contaminarea cu maladia SIDA ca urmare a neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare de către un lucrător medical a obligațiilor sale profesionale.

În concluzie, infracțiunea prevăzută la alin.(4) art.212 CP RM nu poate fi inclusă în rândul infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii. O altă concluzie la care am ajuns este că nu oricare infracțiune, având ca victimă consumatorul, poate fi catalogată ca infracțiune săvârșită în sfera consumului de produse și servicii.

Cu atât mai puțin, în rândul infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii nu pot fi incluse alte infracțiuni. Care sunt aceste „alte infracțiuni”? Ne referim în special la următoarele fapte infracționale:

- constrângerea persoanei la prelevarea organelor sau țesuturilor pentru transplantare (art.158 CP RM);
- provocarea ilegală a avortului (art.159 CP RM);
- efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale (art.160 CP RM);
- efectuarea fecundării artificiale sau a implantării embrionului fără consimțământul pacientei (art.161 CP RM);

– neacordarea de ajutor unui bolnav (art.162 CP RM);

– lăsarea în primejdie (art.163 CP RM);

– practicarea ilegală a medicinei sau a activității farmaceutice (art.214 CP RM);

– tăinuirea de date sau prezentarea intenționată de date neautentice despre poluarea mediului (art.225 CP RM);

– încălcarea regulilor de exploatare a obiectivelor energetice (art.298 CP RM) etc.

În cazul acestor infracțiuni, consumatorul poate fi sau este victimă. Însă, nu putem susține că normele, care incriminează faptele corespunzătoare, au fost concepute de către legiuitor pentru apărarea pieței de consum și a relațiilor sociale aferente. La conceperea fiecărei dispoziții incriminatoare se are în vedere valoarea socială apărată, dar și fapta care o lezează: „ideea de dezordine” subzistă alături de „ideea de ordine” [22], adică alături de ideea de ocrotire a unei valori sociale. Fapta este inclusă de către legiuitor în sfera ilicitului penal numai dacă ea aduce atingere unei valori sociale (prin urmare, și relațiilor sociale care se formează, se desfășoară și se dezvoltă în jurul și datorită acestei valori) ocrotite de legea penală [23].

Prin extensiune, putem afirma că fapta poate fi inclusă în categoria infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii numai dacă aduce atingere pieței de consum și relațiilor sociale aferente, ocrotite de legea penală. O analiză, chiar sumară, a infracțiunilor prevăzute la art.158-163, 214, 225, 298 etc. CP RM ne permite să opinăm că aceste articole nu au scopul de apărare a pieței de consum și a relațiilor sociale aferente. Deși, prezența lor în legea penală contribuie într-o anumită măsură la protejerea pieței de consum și a relațiilor sociale aferente. Aceasta nu trebuie să surprindă: anterior ne-am convins de faptul că o asemenea contribuție pot avea și art.149, 157 și 215 CP RM. Legea penală, în ansamblul ei, are drept scop apărarea ordinii de drept, în general, și a componentelor acesteia, în special. Totodată, în rândul infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii putem include numai acele infracțiuni, a căror atingere adusă pieței de consum (și relațiilor sociale aferente) este nu una tangențială, nici ocazională, ci exclusivă. Acestei cerințe răspund numai infracțiunile prevăzute la art.213, 216, 254-256 CP RM.

Am stabilit că infracțiunile săvârșite în sfera consumului de produse și servicii aduc atingere pieței de consum și relațiilor sociale aferente. Piața de consum și relațiile sociale aferente reprezintă obiectul juridic comun al infracțiunilor făcând parte din numita categorie. Noțiunea „obiectul juridic comun” este utilizată curent în doctrina dreptului penal. De exemplu, în literatura de specialitate se consemnează că obiectul juridic comun al infracțiunilor săvârșite prin sustragere îl constituie relațiile sociale cu privire la posesia asupra bunurilor mobile [24]. Într-o altă opinie, obiectul juridic comun al infracțiunilor contra vieții îl reprezintă relațiile sociale cu privire la viața omului [25]. Și exemplele pot continua.

Dar cărei valori sociale fundamentale se integrează piața de consum ca valoare socială ocrotită de legea penală? Cu alte cuvinte, din care obiect juridic generic derivă piața de consum și relațiile sociale aferente?

Derivația dată nu este omogenă. Aceasta deoarece o parte din normele care incriminează faptele săvârșite în sfera consumului de produse și servicii – art.213 și 216 CP RM – fac parte din Capitolul VIII „Infracțiuni

contra sănătății publice și conviețuirii sociale” al Părții Speciale. Cealaltă parte a acestor norme – art.254-256 CP RM – sunt incorporate în Capitolul X „Infrațiuni economice” al Părții Speciale.

Așadar, obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art.213 și 216 CP RM îl formează sănătatea publică și conviețuirea socială, precum și relațiile sociale aferente.

Prin „conviețuire socială” se înțelege valoarea socială caracterizând contactele mai apropiate, directe, frecvente între oameni a căror încălcare implică o suferință morală, cum sunt relațiile dintre locatari, relațiile privind buna cuviință și respectul reciproc etc. [26]. Totuși, mai mult interesează cealaltă componentă a valorii sociale fundamentale apărute prin incriminarea faptelor prevăzute în Capitolul VIII al Părții Speciale a Codului penal. Ne referim la sănătatea publică. Aceasta deoarece, în literatura de specialitate [27], infracțiunile prevăzute la art.213 și 216 CP RM sunt incluse în subgrupul infracțiunilor contra sănătății publice.

În general, sănătatea reprezintă starea organismului uman caracterizată prin echilibrul cu mediul ambiant, condiționată de mai mulți factori de natură biologică și socială. Acești factori au o importanță considerabilă în menținerea stării sănătății, astfel încât în Statutul Organizației Mondiale a Sănătății (al cărei membru este și Republica Moldova) se prevede: „Sănătatea este bunăstarea deplină sub aspect fizic, psihic și social, iar nu doar absența bolilor și deficiențelor fizice” [28]. Însă, o asemenea definiție largă a noțiunii de sănătate nu facilitează perceperea sănătății ca valoare socială apărută de legea penală. Or, calitatea sănătății de a evolua ca valoare socială nu întotdeauna este determinată de starea biologică a organismului uman. În general, noțiunea de sănătate este întrucâtva una condiționată, fiind determinată de ansamblul de indicatori antropometrici, clinici, fiziologici și biochimici, stabiliți cu luarea în considerație a factorilor de sex și vârstă, precum și a condițiilor climatice și geografice.

Luând în considerație cele menționate nu putem accepta următoarele definiții ale noțiunii de sănătate, ele fiind prea abstracte și neadaptate necesităților unui studiu științific fundamental: „sănătatea este valoarea supremă inalienabilă și primordială a omului, fără care își pierd, într-o anumită măsură, semnificația multe alte valori” [29]; „sănătatea este valoarea incluzând un element social ... care apare ca premisă necesară pentru activitatea reușită a omului în toate domeniile vieții sociale și personale” [30].

Sănătatea trebuie caracterizată nu numai calitativ, dar și cantitativ. Or, deși sănătatea constituie, într-o anumită măsură, starea aflată în opoziție cu boala, ea poate fi legată de diferite stări limitrofe și nu are limite precise. Starea de sănătate nu exclude prezența morbidității în stare germinativă, așa cum absența unor afecțiuni manifestante ale sănătății nu indică neapărat asupra lipsei unei boli.

Totuși, demersul nostru este orientat spre descoperirea înțeleșului „sănătatea publică”, și nu „sănătatea în general”. Ce trebuie de înțeleș prin „sănătatea publică”?

Conform Legii Republicii Moldova privind asigurarea sanitaro-epidemiologică a populației, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 16.06.1993 [31], prin „sănătatea publică” se are în vedere sistemul de măsuri orientate spre prevenirea bolilor, promovarea sănătății, sporirea potențialului fizic și psihic al omului prin canalizarea eforturilor societății spre asanarea mediului de viață, dirijarea cu bolile contagioase, educația pentru sănătate a fiecărui individ și promovarea modului sănătos de viață, organizarea asistenței medicale și de îngrijire, desăvârșirea mecanismului social privind accesul fiecărui om la un standard adecvat de viață care asigură sănătatea.

Nici această definiție nu este pe măsura demersului nostru științific, deși ne ajută să stabilim factorii care condiționează sănătatea publică: mărimea salariului real; durata zilei de muncă; nivelul și caracterul alimentației; condițiile de locuit; modul de viață; starea ocrotirii sănătății și starea sanitară din țară.

Nu putem include în aceeași definiție a noțiunii „sănătatea publică” sănătatea unei anumite populații și sistemul de măsuri preventive îndreptate spre ocrotirea sănătății acelei populații. Este vorba de sisteme de referință diferite. În calitatea sa de valoare socială, sănătatea publică este ocrotită printr-un ansamblu de măsuri cu caracter politic, economic, juridic, medical și de altă natură. Sub aspect juridico-penal, scopul ocrotirii sănătății publice rezidă în „păstrarea și consolidarea sănătății fizice și psihice a fiecărui om, menținerea vieții lui active de lungă durată, în acordarea de asistență medicală în cazul pierderii sănătății” [32].

Pornind de la acest scop, sănătatea publică poate fi privită ca una dintre principalele premise ale existenței normale și dezvoltării mecanismului social. Are dreptate R.G. Gunaris când se referă la sănătatea publică ca la sănătatea cumulată a națiunii, ca la o astfel de stare a activității populației când poate să-și îndeplinească funcțiile biologice și alte funcții specifice [33]. Într-o manieră apropiată s-a exprimat A.N. Sergheev: „Sănătatea publică reprezintă fascicolul de relații sociale care asigură condițiile sigure de viață pentru multe persoane” [34]. La rândul său, A.M. Izutkin completează definiția, susținând că sănătatea publică este condiția necesară pentru

crearea bunurilor materiale în societate, reprezentând în același timp temelia pe care se formează spiritualitatea societății [35]. În opinia lui E.N. Beleaev, sănătatea publică este o asemenea stare, o asemenea calitate a societății, care asigură condițiile pentru un mod de viață socialmente activ și productiv [36]. Mai puțin inspirată a fost B.Tobbes care înțelege prin „sănătatea publică” fie lipsa bolilor, fie posibilitatea de a viețui în cadrul societății, fie bunăstarea generală [37].

Analizând toate aceste definiții, ajungem la concluzia că sănătatea publică este valoarea socială reprezentând sănătatea cumulată a indivizilor care formează un grup social organizat – sat, oraș, raion, municipiu, societatea în ansamblu.

Așadar, în accepțiunea legiuitorului, anume o astfel de valoare socială este vătămată în cazul infracțiunilor prevăzute la art.213 și 216 CP RM. Există însă un act normativ, din care rezultă o cu totul altă viziune. Astfel, conform preambulului la Hotărârea nr.6 din 6.05.1998 a Ministerului Sănătății al Republicii Moldova despre interzicerea importului și desfacerii nutrienților biologic activi (preparate parafarmaceutice) în lipsa certificării de stat în Republica Moldova, „folosirea necontrolată a unor asemenea substanțe (se au în vedere nutrienții biologic activi – *n.a.*) poate avea urmări nedorite pentru sănătatea publică (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Există, de asemenea (sublinierea ne aparține – *n.a.*), riscul importului în calitate de preparate parafarmaceutice a unor substanțe nocive pentru viața și sănătatea consumatorului” (sublinierea ne aparține – *n.a.*) [38].

Conform doctrinei penale, viața și sănătatea consumatorului (și relațiile sociale aferente) derivă din sănătatea publică (și relațiile sociale aferente) [39]. Dar, din interpretarea prevederii normative citate mai sus rezultă că o asemenea derivație nu există, sănătatea consumatorului fiind percepută izolat de sănătatea publică. Or, termenul „de asemenea” din textul normativ citat poate fi interpretat și ca „pe lângă aceasta”. Este oare fundamentată o atare poziție?

Considerăm că da, este. Prevederea normativă specificată mai sus nu e unica care indică asupra faptului că sănătatea publică nu este afectată în cazul infracțiunilor prevăzute la art.213 și 216 CP RM.

Astfel, conform Legii nr.449 a României din 12.11.2003 privind vânzarea produselor și garanțiile asociate acestora [40], consumatorul este „orice persoană fizică sau grup de persoane fizice...”. Aceeași formulare este prezentă în Legea nr.296 a României din 28.06.2004 privind Codul consumului [41]. În contrast, în conformitate cu Legea Republicii Moldova privind protecția consumatorilor din 13.03.2003, consumatorul este numai persoana fizică privită individual, nu și o colectivitate de persoane fizice. Că aceasta este anume așa și nu altfel ne-o demonstrează metamorfoza în optica legiuitorului cu privire la definirea noțiunii de produs: conform Legii privind protecția consumatorilor din 25.05.1993, prin „produs” se înțelege bunul material destinat consumului sau utilizării finale individuale sau colective; potrivit Legii privind protecția consumatorilor din 13.03.2003, prin „produs” se înțelege bunul material destinat pentru consum sau utilizare individuală.

Din cele menționate rezultă că protecția fiecărui consumator este tratată individual. Protecția de orice gen (inclusiv protecția penală) se oferă consumatorului ca individ, și nu unei colectivități amorfe și dezindividuate de consumatori. Rezultă că valoarea socială specifică, apărută de prevederile art.213 și 216 CP RM, nu poate să derive din sănătatea publică. Pentru că sănătatea publică (spre deosebire de sănătatea individului apărută de normele din Capitolul II al Părții Speciale a Codului penal) vizează sănătatea unei colectivități de persoane, și nu a unei persoane aparte.

Totodată, considerăm că este corect a se afirma că valoarea socială specifică – viața și sănătatea consumatorului – apărută de prevederile art.213 și 216 CP RM, derivă din piața de consum ca valoare socială. Or, pe piața de consum consumatorul apare întotdeauna ca titular individual de cerere, satisfăcându-și astfel necesitățile personale.

Faptul că piața de consum poate fi considerată valoare socială apărută de legea penală este confirmat indirect și de denumirile unor acte normative:

- Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la măsurile provizorii în vederea apărării pieței de consum în RSS Moldova, nr.96 din 21.02.1991 [42];
- Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la măsurile urgente pentru protecția pieței de consum și intensificarea combaterii sustragerilor și speculei în republică;
- Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la suplimentarea măsurilor pentru protecția pieței de consum, nr.757 din 23.11.1992 [43];
- Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la unele măsuri urgente de protecție a pieței interne de consum, nr.229 din 24.11.1992 [44].

Amintim că, în legea penală anterioară, incriminarea cu privire la încălcarea regulilor sau metodelor de acordare a asistenței medicale a fost plasată nu în capitolul dedicat infracțiunilor contra securității publice, ordinii publice și sănătății populației, dar în capitolul consacrat infracțiunilor contra vieții, sănătății, libertății și demnității persoanei. La fel, norma referitoare la producerea sau comercializarea produselor (mărfurilor) periculoase pentru viața și sănătatea consumatorilor a fost plasată în capitolul dedicat infracțiunilor economice.

Nici în legea penală anterioară, nici în legea penală în vigoare nu s-a reușit plasarea corectă a incriminărilor respective. Nu s-a reușit identificarea obiectului juridic generic care este afectat în realitate, *de facto*, prin săvârșirea infracțiunii de încălcare din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale, precum și a infracțiunii de producere (falsificare), transportare, păstrare, comercializare a produselor (mărfurilor), de prestare a serviciilor periculoase pentru viața sau sănătatea consumatorilor.

În consecință, propunem constituirea unui capitol aparte în cadrul Părții Speciale a Codului penal – Capitolul VIII¹ „Infracțiuni săvârșite în sfera consumului de produse și servicii” – din care ar face parte, în primul rând, incriminările cu privire la cele două infracțiuni menționate mai sus.

Însă, un asemenea capitol ar fi în mod vădit incomplet dacă nu ar cuprinde și incriminările vizând infracțiunile de comercializare a mărfurilor de proastă calitate sau necorespunzătoare standardelor, de înșelare a clienților și de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației.

Pentru a argumenta oportunitatea includerii celor trei incriminări (care *de lege lata* fac parte din capitolul consacrat infracțiunilor economice) în proiectatul capitol privind infracțiunile săvârșite în sfera consumului de produse și servicii, mai întâi trebuie examinată natura juridică a obiectului juridic generic al infracțiunilor economice.

În literatura de specialitate, obiectul juridic generic al infracțiunilor economice este desemnat prin formulări diferite: „relațiile social-economice” [45]; „relațiile sociale economice” [46]; „relațiile economice” [47] etc. Deși, în aparență, aceste formulări prezintă diferențe, din toate rezultă că economia națională este acea valoare socială fundamentală care suferă atingere în cazul săvârșirii infracțiunilor economice.

Ce este economia națională?

Există o interpretare oficială a acestui concept. Astfel, în conformitate cu Decizia nr.103 din 31.10.1995 privind soluționarea recursului declarat împotriva Deciziei nr.15 din 6.02.1995, pronunțată de Curtea Constituțională a României, conceptul de economie națională este o categorie economică fundamentală, care desemnează ansamblul de resurse naturale și umane, de activități productive, de schimb și de servicii, constituite ca ramuri sau domenii de activitate economică, pe un anumit teritoriu național, ca rezultat al dezvoltării forțelor de producție și al diviziunii sociale a muncii, în cadrul granițelor unei țări [48].

Deși în această definiție este utilizat termenul „servicii”, nu este clar dacă se are în vedere consumul de servicii sau prestarea de servicii. Prin urmare, nu este clar dacă consumul este privit sau nu ca ramură sau domeniu de activitate economică.

De exemplu, B.V. Voljenkin exclude consumatorii din rândul subiecților activității economice, afirmând că aceștia vin în contact cu activitatea economică, dar nu o exercită [49]. Dimpotrivă, alți autori consideră că consumul este una dintre verigile indispensabile ale activității economice [50]. Care din acești autori au dreptate?

Considerăm că adevărul se află la mijloc. Astfel, în opinia lui M.N. Perfiliev, activitatea economică reprezintă un sistem de relații sociale cu privire la „producerea valorilor de consum, schimbul produsului rezultat în cadrul societății, repartiția acestuia și consumul productiv (sublinierea ne aparține – *n.a.*) al forțelor și mijloacelor productive” [51].

Așadar, consumul poate fi de două tipuri: *consumul productiv* și *consumul neproductiv*.

Prin „consum productiv” se înțelege folosirea mijloacelor de producție pentru crearea de noi bunuri materiale; prin „consum neproductiv” se are în vedere consumul care nu are drept rezultat producerea de noi bunuri materiale [52].

Deci, are dreptate R.Morar când afirmă că consumul „a fost și rămâne un proces de hotar care face legătură ... între activitatea economică și cea socială în general” [53]. În același făgaș ne-am exprimat și noi atunci când am afirmat că protecția consumatorilor este o componentă de bază a protecției sociale. Din definiția lui M.N. Perfiliev rezultă că consumul poate fi și o componentă a activității economice. Care tip de consum – consumul productiv sau consumul neproductiv – interesează sub aspectul politicii de protecție a consumatorilor, în general, și al politicii penale de protecție a consumatorilor, în special?

Răspunzând la această întrebare, C.Florescu menționează: „Pentru teoria protecției consumatorului este interesant consumul neproductiv (final) al indivizilor. Consumul acesta se face pentru a acoperi nevoile de

ordin personal, care pot fi de bază, fiziologice, legate de siguranța în fața pericolului, nevoi sociale sau nevoi de natură spirituală” [54]. Această aserțiune este confirmată prin prevederile legislației naționale, și nu numai. Astfel, din definiția noțiunii „consumator”, formulate în art.1 al Legii Republicii Moldova privind protecția consumatorilor din 13.03.2003, se desprinde că necesitățile consumatorului nu pot fi legate de activitatea de întreprinzător sau profesională. Din definiția noțiunii „consumator”, care este dată în Legea României privind Codul consumului, rezultă că activitatea consumatorului este în afara activității lui profesionale. Mai mult, legiuitorul român pune semnul egalității între noțiunile „consumator” și „consumator final”. Din definiția noțiunii „consumator”, formulată în Legea României privind vânzarea produselor și garanțiile asociate acestora, se desprinde că activitatea consumatorului este în afara activității sale profesionale sau comerciale (adică de întreprinzător). În Ordonanța Guvernului României privind protecția consumatorilor, nr.21 din 21.08.1992 [55], se menționează că consumatorul este destinatarul final al produselor și serviciilor. Conform Legii Federației Ruse cu privire la protecția drepturilor consumatorilor, din 7.02.1992 [56], necesitățile consumatorului sunt de ordin personal, familial, domestic etc. și nu trebuie să fie legate de exercitarea activității de întreprinzător.

Considerăm că toate aceste argumente sunt mai mult decât suficiente pentru a afirma că economia națională nu ar trebui considerată în calitate de valoare socială fundamentală care suferă atingere în cazul săvârșirii infracțiunilor prevăzute la art.254-256 CP RM. Consumul productiv, privit ca componentă a activității economice, nu este în sfera de incidență a acestor articole. În această sferă se află consumul neproductiv, însă el nu este o componentă a activității economice, deci și a economiei naționale.

Într-o opinie greșită, susținută în una din sursele din doctrina penală națională, se arată că consumator poate fi și subiectul activității de întreprinzător, care își satisface inclusiv necesitățile de producție [57]. Aceeași poziție este promovată în pct.2 al Hotărârii Plenumului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației penale și administrative pentru protecția consumatorilor”, nr.23 din 10.07.1997 [58]. În ambele cazuri, s-a dat dovadă de amatorism și necunoaștere a cadrului normativ în materie. De fapt, în locul unei interpretări a legii, în conformitate cu principiul legalității, s-a derapat spre creația legislativă, cu depășirea vădită a competențelor și în lipsa oricărei fundamentări științifice.

În opinia justă a lui M.N. Perfiliev, „consumul individual” sau „consumul propriu-zis” depășește limitele relațiilor economice, deoarece se află în afara procesului de producție. Este cunoscut că consumul, privit ca scop final, este în afara producției, deși are un impact de feedback asupra punctului de pornire” [59]. De aceea, este corectă afirmația noastră, pe care am făcut-o anterior, că piața de consum face parte din sistemul reproducției sociale. Însă, din această apartenență la sistemul reproducției sociale nu rezultă în nici un fel că consumul „propriu-zis” se află în cadrul procesului de producție și că ar aparține de economia națională.

După această analiză, concluzia poate fi una singură: normele cu privire la comercializarea mărfurilor de proastă calitate sau necorespunzătoare standardelor, înșelarea clienților și primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației au fost incluse greșit de către legiuitor în Capitolul X „Infracțiuni economice” din Partea Specială a Codului penal. Întrucât includerea acestor norme în oricare alt capitol ar fi și mai nepotrivită, este indicată încorporarea lor în proiectatul Capitolului VIII¹ „Infracțiuni săvârșite în sfera consumului de produse și servicii”, care ar completa Partea Specială a Codului penal.

Ca o remarcă importantă, menționăm că, în cele ce urmează, în lipsa unei mențiuni speciale, noțiunea „consum” va fi utilizată numai cu sensul de consum neproductiv.

După soluționarea problemei privind obiectul juridic generic și obiectul juridic comun ale infracțiunilor prevăzute la art.213, 216, 254-256 CP RM, este necesar să stabilim obiectul juridic special al acestor infracțiuni.

În literatura de specialitate este specificat că obiectul juridic special al infracțiunii este valoarea socială concretă (și, implicit, relațiile sociale corespunzătoare) căreia i se aduce atingere prin infracțiune [60].

Pentru caracterizarea obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.213, 216, 254-256 CP RM vom folosi un model care deja s-a recomandat în doctrina dreptului penal: „relațiile sociale privitoare la..., a cărei apărare este condiționată de respectarea interesului...” [61]. Am optat tocmai pentru acest model de descriere a obiectului juridic special, întrucât am sprijinit ideea de îmbinare a tezei, potrivit căreia obiectul infracțiunii îl constituie o valoare socială și relațiile sociale aferente, cu teza, conform căreia obiectul infracțiunii este interesul pe care norma incriminatoare îl ocrotește. De asemenea, opțiunea dată este condiționată de concepția care transpare din structura principalului act normativ de referință pentru art.213, 216, 254-256 CP RM. Astfel, din denumirile Capitolului II și III ale Legii privind protecția consumatorilor din 13.03.2003 rezultă că protecția consumatorilor este axată pe două direcții, corespunzătoare celor două tipuri de interese

apărate prin această lege: 1) protecția vieții, sănătății, eredității și securității consumatorilor; 2) protecția intereselor economice ale consumatorului.

În virtutea celor evocate mai sus, considerăm că obiectul juridic special al infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii îl formează relațiile sociale privitoare la piața de consum a cărei apărare este condiționată de respectarea interesului consumatorului privind:

- acordarea asistenței medicale competente (în cazul infracțiunii prevăzute la art.213 CP RM);
- producerea, transportarea, păstrarea, comercializarea produselor (mărfurilor), prestarea serviciilor nepericuloase pentru viața sau sănătatea consumatorilor în condiții legale (în cazul infracțiunii prevăzute la art.216 CP RM);
- conformitatea mărfurilor cu cerințele de calitate sau cu standardele (în cazul infracțiunii prevăzute la art.254 CP RM);
- efectuarea corectă a operațiunilor de evaluare sau măsurare în domeniul circulației produselor sau serviciilor sociale ori comunale (în cazul infracțiunii prevăzute la art.255 CP RM);
- îndeplinirea corectă și onestă de către prestator a obligațiilor sale de serviciu (în cazul infracțiunii prevăzute la art.256 CP RM).

Referințe:

1. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву. – Москва: Госюриздат, 1960, с.4.
2. Гаухман Л.Д. Объект преступления. – Москва: Академия МВД РФ, 1992, с.5; Российское уголовное право. Том 1. Часть Общая / Под ред. А.И. Рарога. – Москва: Профобразование, 2001, с.106, 130.
3. Пионтковский А.А. Учение о преступлениях по советскому уголовному праву. – Москва: Госюриздат, 1961, с.137.
4. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Часть Общая. Том 1. – Москва, 1994, с.40.
5. Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления. – Москва: Норма, 2001, с.43-67.
6. Российское уголовное право. Часть Общая / Под ред. А.В. Наумова. – Москва: МВШМ МВД России, 1994, с.83.
7. Загородников Н.И. Объект преступления: от идеологизации содержания к естественному понятию // Проблемы уголовной политики и уголовного права. – Москва: МВШМ МВД России, 1994, с.16-18.
8. Семченков И.П. Объект преступления: социально-философские и методологические аспекты уголовно-правовой проблемы. – Калининград: Калининградский юридический институт МВД России, 2002, с.159.
9. Уголовное право. Часть Общая. – Москва: Юриздат, 1943, с.111.
10. Курс советского уголовного права. Часть Общая. Том II / Под ред. А.А. Пионтковского. – Москва: Наука, 1970, с.119-120.
11. Михайлов М.П. Уголовная ответственность за кражу личного имущества и разбой. – Москва: Госюриздат, 1958, с.46.
12. Демидов Ю.А. Социальная ценность и оценка в уголовном праве. – Москва: Юридическая литература, 1975, с.51.
13. Наумов А.В. Российское уголовное право. Часть Общая. – Москва: БЕК, 1996, с.149.
14. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.11-87.
15. Ibidem, p.35.
16. Dongoroz V. Drept penal. – București, 1939, p.201.
17. Плотников А.И. Понятие в уголовном праве как выражение объективных и субъективных сторон познания // Труды Оренбургского института МГЮА. Вып.2. – Оренбург, 2001, с.297.
18. Schmidhäuser E. Strafrecht. Allgemeiner Teil. – Tübingen, 1982, p.84.
19. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 1993. – Nr.7.
20. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. și alții. Drept penal. Partea Specială. – Chișinău: Cartier, 2005, p.346.
21. Bulai C. Manual de drept penal. Partea Generală. – București: ALL, 1997, p.420.
22. Dongoroz V. Drept penal, p.201.
23. Dobrinou V., Pascu I., Molnar I. și alții. Drept penal. Partea Generală. – București: Europa Nova, 1999, p.137-138.
24. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. și alții. Drept penal. Partea Specială, p.229.
25. Boroî A. Infracțiuni contra vieții. – București: ALL Beck, 1999, p.5.
26. Boroî A. Infracțiuni contra unor relații de conviețuire socială. – București: ALL Beck, 1998, p.5-6.
27. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. și alții. Drept penal. Partea Specială, p.343.
28. ВОЗ: Основные документы. – Женева, 1995, с.5.
29. Тихомиров А.В. Медицинское право. – Москва, 1998, с.10.
30. Кузнецов А.В. Уголовно-правовая охрана интересов личности. – Москва: Юридическая литература, 1969, с.92.
31. Monitorul Parlamentului Republicii Moldova. – 1993. – Nr.3.
32. Прохорова М.Л. Наркотизм: социально-психологические, криминологические, уголовно-правовые аспекты: Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. – Саратов, 2001, с.41.

33. Гунарис Р.Г. К вопросу об объекте преступлений, предусмотренных статьями 228 и 228¹ УК РФ // Сборник научных трудов юридического факультета. Вып.4. – Ставрополь: Сев-КавГТУ, 2004, с.27.
34. Противодействие незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ / Под ред. А.Н. Сергеева. – Москва: Щит-М, 2001, с.111.
35. Изуткин А.М. Социология и здравоохранение. – Горький, 1967, с.36.
36. Здоровье населения и окружающая среда / Под ред. Е.Н. Беляева. Вып.3. Том 1. Часть 1. – Москва: Информационно-издательский центр Минздрава России, 1998, с.17.
37. Тобес Б. Право на здоровье. Теория и практика. – Москва: Устойчивый мир, 2001, с.13.
38. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 1998. – Nr.92-93.
39. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. și alții. Drept penal. Partea Specială, p.348-349, 355.
40. Monitorul Oficial al României. – 2003. – Nr.812.
41. Monitorul Oficial al României. – 2004. – Nr.593.
42. Nerepublicată oficial.
43. Monitorul Parlamentului Republicii Moldova. – 1992. – Nr.11.
44. Nerepublicată oficial.
45. Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C. și alții. Codul penal comentat și adnotat. – Chișinău: Cartier, 2005, p.496; Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A.Barbăneagră. – Chișinău: ARC, 2003, p.355.
46. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. și alții. Drept penal. Partea Specială, p.413; Stati V. Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de insolabilitate. – Chișinău: CE USM, 2003, p.18.
47. Vreema I. Evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor (aspecte juridico-penale). – Chișinău: CE USM, 2003, p.46; Vreema I. Reglementarea juridico-penală a evaziunii fiscale a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor: Autoreferat al tezei de doctor în drept. – Chișinău, 2002, p.14.
48. Monitorul Oficial al României. – 1995. – Nr.295.
49. Волженкин Б.В. Преступления в сфере экономической деятельности (экономические преступления). – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, с.82.
50. Гаухман Л.Д., Максимов С.В. Преступления в сфере экономической деятельности. – Москва: ЮрИнфоР, 1998, с.16-17; Ежов Ю.А. Преступления в сфере предпринимательства. – Москва, 2001, с.49; Горелов А.П. Что охраняют уголовно-правовые нормы об ответственности за экономические преступления // Законодательство. – 2003. – №4. – С.85.
51. Перфильев М.Н. Общественные отношения. – Москва: ВИЦ, 2001, p.152.
52. Dicționarul explicativ al limbii române / Sub red. lui I.Coteanu, L.Seche, M.Seche. – București: Univers enciclopedic, 1998, p.216.
53. Morar R. Sisteme de protecție a consumatorilor. – București: Lumina Lex, 2002, p.26.
54. Marketing / Sub red. lui C.Florescu. – București: Marketer, 1992, p.153.
55. Monitorul Oficial al României. – 1992. – Nr.212.
56. Собрание законодательства Российской Федерации. – 1996. – №3.
57. Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C. și alții. Codul penal comentat și adnotat, p.318.
58. Culegere de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău, 2002, p.334-339.
59. Перфильев М.Н. Общественные отношения. – Москва: ВИЦ, 2001, с.164-165.
60. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal. Partea Generală. – Chișinău: Cartier, 2005, p.153.
61. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.598, 600.

Prezentat la 13.03.2007